

RIIGIKOHTU ARVAMUS¹ TSMS JA VÕS MUUTMISE SEADUSE (VAIGISTUSKAEBUSE EEST KAITSMISE DIREKTIIVI ÜLEVÕTMINE) EELNÕU KOHTA

Eelnõu on koostatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2024/1069 ülevõtmiseks ja sellisena iseenesest vajalik. Üks eesmärk võiks olla see, et direktiivi ülevõtmisel kehtivat seadusandlust muuta võimalikult vähe (kasuism ja erandite rohkus ei aita kaasa menetluste mõistliku aja jooksul korraldamisele) ning ainult seal, kus see on vältimatult vajalik. Eelnõu kohta on järgmised märkused:

TsMS § 94¹

- Selguse mõttes on ilmselt vajalik lisada TsMS-i direktiivi art-le 15 tuginev kohtualluvuse erisäte TsMS § 94¹ näol, kuna TsMS § 94 ei kata ammendavalt direktiivi kohaldamisalasse langevaid juhtumeid. Sätte sõnastamisel võiks siiski arvestada järgmiste kommentaaridega.
- **Sätte peaks rääkima mitte „kuritegeliku kohtumenetluse kostjast“, vaid „avalikus elus osalenud isikust“ või „hagejast“.**
 - Rääkides „kuritegeliku kohtumenetluse kostjast“ ei arvestata võimalusega, et avaliku elu tegelane võib olla esitanud ise välisriigis mingit sorti vastuhagi (nt kahju tekitava tegevuse keelamiseks ning hiljem Eestis hagi kahju hüvitamiseks) st nn laimaja võib samuti olla välisriigis olnud „kuritegeliku kohtumenetluse kostja“. Kavandatava sätte eesmärgiks ei ole aga lubada nn laimajal avaliku tegelase vastu laimaja elukohas hagi esitada (nt kui laimaja on pärast kahju tekitamist Eestisse kolinud).
- **Sättes peaks rääkima „kahjust“ mitte kuludest ja kahjust.**
 - Inglise keelses [versioonis](#) on tõesti direktiivi 2024/1069art-s 17 kirjas nii „damages“ kui „costs“, kuid Eesti õiguse mõistes on mõlemad „kahju“.
- **Sättes ei tohiks olla lauseosa „hageja, kelle elu või asukoht on välisriigis“.**
 - Esiteks peab direktiivi teksti kohaselt hageja elu- või asukoht olema mitte „välisriigis“ vaid „väljaspool Liitu“ st sättes on ebatäpsus.
 - Teiseks ei ole „hageja elu- või asukohta“ vaja sättesse üldse märkida, kuna juhul, kui hageja elu- või asukoht oleks nt Eestis, kohalduks kohtualluvuse kontrollimisel TsMS § 94, mis jõuaks täpselt samale tulemusele, mis TsMS § 94¹.
- **Sätte võiks lauseehituslikult olla sõnastatud nagu sarnased TsMS sätted, vrdl nt § 92 või 94.**
 - Teised sarnased sätted lähtuvad lauseloogikast: „milline isik + mis liiki hagi + mis kohtusse.“

¹ Riigikohtu arvamus ei väljenda Riigikohtu siduvat seisukohta. Riigikohus kujundab siduvaid seisukohti ainult kohtuasjade menetlemisel Riigikohtus.

- **Seadusandja võiks selgitada eelnõu seletuskirjas olevat lauset, et:** „Samuti tuleb möönda keerukusi, mis võivad Eesti kohtul tekkida välisriigi kohtumenetluse kuritarvituslikkuse hindamisel“. Võiks selgitada, milles sellised keerukused välisriigi kohtumenetluse kuritarvitamise hindamisel, seisnevad, kuidas saavad Eesti kohtud ligi välisriigi kohtumaterjalidele, kas ja kuidas põhimõtteliselt hinnata seadusjõus välisriigi kohtute otsuseid jms.
- **Eelnevat arvestades, kui sätte lisamist peetakse siiski vajalikuks, on ettepanek sõnastada sätte järgmiselt (muudatustele on joon alla tõmmatud):**
TsMS § 94¹ Avalikus elus osalemise takistamiseks kuritarvitusliku kohtumenetluse algatamisest tuleneva hagi kohtualluvus
Avalikus elus osalenud füüsiline või juriidiline isik võib esitada hagi välisriigi kohtus avalikus elus osalemise takistamiseks algatatud kuritarvitusliku kohtumenetluse tõttu tekkinud kahju hüvitamiseks oma elu- või asukoha järgi.

TsMS § 196¹

- **TsMS § 196¹ lg 1** toob kaasa selle, et tagatise määramise menetluses (sh edasikaebeinstantsis) hakatakse vaidlema selle üle, kas hagi esitati avalikus elus osalemise takistamiseks ja kuritarvituslikult, st osaliselt asja sisuliste küsimuste üle. Kuigi direktiivi põhjenduses 36 leidub lause, et „*Tagatise andmine ei sisalda asja sisulist hinnangut, vaid seda kasutatakse ettevaatusabinõuna, et kaitsta lõpliku otsuse täimist* [...]“, siis eelnõu sõnastus ei võimalda sellist järeldust teha. Kohus peab mingis ulatuses kohtuasja iseloomu ja kuritarvitamist sisuliselt hindama, olgu siis ka TsMS §-s 406³ pakutava loetelu abil (mille kohta tehakse allpool ettepanek see loetelu välja jätta/näidata seletuskirjas). Lisaks: kui kohus peab tuvastama „kohtumenetluse kuritarvituslikkusele viitavate asjaolude esinemist“, siis kas ja kuidas see võib suhtestuda eelnõus pakutud TsMS § 406⁴ regulatsiooniga, et „kohus tuvastab menetluse kuritarvituslikkuse sellekohase määrusega“ (allpool tehakse ettepanek regulatsioon eraldi määruse kohta eelnõust välja jätta)?
- **TsMS § 196¹ lg 2** välistab küll TsMS § 196 lg 1, lg 2 p 2 ja lg 2¹ kohaldamise, kuid kuna TsMS § 196¹ lg 1 ise sisaldab kohtule diskretsiooni „kohus võib“, siis ei ole välistatud, et kohtupraktikas tehakse ikkagi lahendeid, mis nt ütlevad, et tagatise määramisest tuleb loobuda, kuna see oleks hageja suhtes eriti ebaõiglane (vs kehtiva TsMS § 196 lg 2¹ „lihtne ebaõiglus“). Lisaks ei ole seletuskirjas arusaadavalt põhjendatud, miks ei tohi kohus arvestada nt majanduslikke kriteeriume, kui direktiivi põhjenduses 36 selle võimalikkusele selgelt viidatakse (...“arvestades poolte majanduslikku olukorda...“).

TsMS § 333² lai ja kitsas kohaldamisala

- Peamine probleem seisneb nii laia kui ka kitsa kohaldamisala korral selles, et ei ole võimalik üheselt aru saada, milles tegelikult seisneb kohtumenetluse lihtsustus. TsMS § 333² lg 2 esimeses väga pikas lauses on tegelikult üldiselt/üldistatuna kokku võetud tavapärane hagimenetlus kuni otsuse tegemiseni. Viide „Kohus on arutanud vaidlusaluseid asjaolusid...” ei välista nt kohtuistungit koos selle protokollimise nõuetega jms. Seega tuleks lõpliku valiku tegemiseks eelnõud eelnevalt täpsustada.

TsMS §-d 406² ja 406³

- **Seadusandja võiks kaaluda ptk pealkirjas või kuskil mujal ptk alguses viidet direktiivile.** Kõik kohtunikud ei pruugi sellest aru saada, kust see ptk tuleb, tavanimene ammugi mitte. Kõike direktiivist ümber ei kirjutata, samas direktiiv saab olema oluline allikas TsMS tulevaste sätete tõlgendamisel.
- **Lg 1** juures võiks olla täpsustus, et kogu ptk kohaldub üksnes piiriüleste vaidluste puhul (vrdl direktiivi art 1). Eelduslikult ei soovi Eesti seadusandja minna kaugemale, kui direktiiv seda teeb.
- **Lg 2** sõnastamisel võiks ehk pigem lähtuda direktiivi art 4 lg-st 2 mitte põhjenduste p-st 22. Põhjenduste arvestamine pigem koormab juba niigi keerulist teksti.
- **Lg-s 2** võiks igal juhul vältida väljendit „*tegevus, millega kasutatakse (mingit) vabadust*“, pigem sobiks „*(mingi) vabaduse kasutamine*“. Esiteks on keeleliselt kummaline rääkida „*tegevusega vabaduse kasutamisest*“ ja teiseks saab teoreetiliselt ka tegevusetusega mingit vabadust kasutada, nt jätab ülikooli õppejõud või ajakirjanik teabevabadusele viidates mingi tööandja poolt pealesunnitud piirangu tudengitele või lugejatele kehtestamata vms.
- **Lg 3** võiks üldse välja jätta, sest direktiivi art 4(2) näeb selgelt ette, et tegemist on avatud loeteluga (vt direktiivi art-s 4(2) on kirjas sõna „*nagu*“) st õigustehniliselt piisab, kui Eesti õiguses on määratlemata õigusemõiste „*avalikku huvi pakkuv küsimus*“. Mõttetu oleks seadusesse lisada keeruliselt sõnastatud 5 näidet, kui kohtunik võib leida, et ka muud näited on avalikku huvi pakkuvad. Igal juhul peaks TsMS-s olema kirjas, et tegemist on avatud loeteluga (st sõna „*nagu*“ tuleks ka TsMS-i lisada, muidu piirame me oluliselt direktiivi kohaldamisala). Eelnevalt arvestades võiks praegu sätte eelnõus oleva ebavajaliku teksti lisada eelnõu seletuskirja selgitusena.
- **TsMS § 406² ja 406³** võiks kokku panna, kuna kõik mõisted võiks olla ühes sättes.
- **Praegune § 406³** ei ole tervikuna vajalik, kui selles olev sisu lisada lg-sse 2. Lähtudes direktiivi enda loogikast võiks direktiivi lg 1 tuua just kavandatava TsMS ptk esimese sätte lg-sse 2, kuna „*kuritarvituslik kohtumenetlus*“ (direktiivi art 1) on nõude sisu arvestades olulisem kui „*avalikus elus osalemine*“ (direktiivi art 4(2)). „Avalikus elus osalemise“ võiks jätta hilisemasse lõikesse. Praegu on eesti keelses

ettepanekus direktiivi loogika ringi pööratud. Vajalik ei ole ka § 406³ lg 2 loetelu äratoomine, kuna direktiivi 4(3) näeb jällegi ette avatud loetelu. Kohus saab määratlemata õigusemõistet „kuritarvituslik kohtumenetlus“ sisustada ka ilma selle loeteluta. Lisaks jääb eesti keelsest versioonist mulje, et tegemist ei ole mitte näidisloeteluga (nagu on direktiivis), vaid kohaldamise eeltingimustega st eelnõu ei ole direktiiviga selles osas kooskõlas. Eelnevalt arvestades võiks praegu sätte eelnõus oleva ebavajaliku teksti lisada eelnõu seletuskirja selgitusena.

- **§ 406³** on mõneti ebatäpne. Direktiiv ei ütle, et hagi puhul „kasutatakse eelkõige“ ära poolte ebavõrdsust. TsMS § 406³ tekstist (sõnast „eelkõige“) jääb mulje justkui oleks ebavõrdsuse kasutamine hagi esitamise tingimus, inglise keelses direktiivis (art 4(3)) on kirjas, et „sageli“ (*frequently*) kasutatakse nende puhul ära ebavõrdsust, see ei ole sama, mis „eelkõige“. Kuna tegemist on näitega, ei pea seda üldse TsMS-i lisama, aga kindlasti ei tohiks seda teha sõnaga „eelkõige“, kuna Eesti seadusandja ei tohi direktiivi kohaldamist piirata.
- **Eelnevat arvestades on ettepanek sõnastada säte järgmiselt (muudatustele on joon alla tõmmatud):**

TsMS § 406²

(1) Avalikus elus osalemise takistamiseks algatatud piiriülesele kuritarvituslikule kohtumenetlusele kohaldatakse käesolevas peatükis sätestatud erisusi. Kohtumenetlus loetakse piiriüleseks käesoleva ptk tähenduses, kui vähemalt ühe menetlusosalise elu- või asukoht on välisriigis või menetlus on muul viisil oluliselt seotud välisriigiga.

(2) Avalikus elus osalemise takistamiseks esitatud kuritarvituslik hagi on hagi, mille peamine eesmärk on tõkestada, piirata või karistada füüsilise või juriidilise isiku avalikus elus osalemist põhjendamatu nõude esitamise kaudu.

(3) Avalikus elus osalemiseks käesoleva ptk tähenduses loetakse füüsilise või juriidilise isiku seisukoha võtmist või tegevust, millega teostatakse sõna- ja teabevabadust, kunsti ja teaduse vabadust või kogunemis- ja ühinemisvabadust ja sellega otseselt seotud ettevalmistav või abistav tegevus, ning mis on seotud avalikku huvi pakkuva küsimusega.

TsMS § 406⁴

- **Lg 1** puhul tekib küsimus, miks läheb Eesti seadusandja oluliselt kaugemale direktiivis öeldust? Direktiivi art 6(2) ütleb nimelt, et *ex officio* võetakse vaid teatud meetmeid, direktiivi art 12(2) ütleb aga sõnaselgelt, et hageja asi on tõendada hagi aluseks olevaid asjaolusid. Seega ei ole TsMS § 406⁴ lg 1 direktiiviga kooskõlas.
- **Lg 2 jj** järgnevate puhul tekib küsimus, miks peaks kohus eraldi määrusega tuvastama üht nõude aluseks olevat fakti (kohtumenetluse toimumist) või andma eraldi määruses õigusliku hinnangu ühele põhinõude vaidlusküsimusele (menetluse kuritarvituslikkus)? Kui eesmärk on kehtestada direktiivi art 7 lg 1

kohast regulatsiooni, siis võiks ses osas pigem täiendada lühidalt TsMS § 371, lisades sinna ühe p direktiivi alusel esitatud nõuete kohta. Sellisel juhul kaob ära ka vajadus kehtestada mingit eriregulatsiooni määruse tegemise kohta, kuna tegemist on hagi menetlusse võtmisel otsustatava küsimusega, mille puhul kohalduvad menetlusse võtmata jätmise määruse vaidlustamise üldised sätted.

- **Eelnevat arvestades on ettepanek säte eelnõust välja jätta ning täiendada hoopis TsMS § 371 järgmiselt:**

(1) Kohus ei võta hagiavaldust menetlusse, kui:

13) Hagi korral on tegemist ilmselgelt põhjendamatu nõudega käesoleva seadustiku ptk/§ XXX tähenduses.

TsMS § 620 muudatus

- See muudatus koormab TsMS teksti sättega, millel kohaldamisala on väga piiratud, see tekitab kohtunike jaoks üksnes segadust. TsMS kohaldub nimelt välisriigi lahendite täidetavaks tunnistamisele teadupärast vaid juhul, kui ükski välisleping või EL määrus ei kohaldu, st marginaalsel arvul juhtudest. TsMS-ga ei saa nt muuta BRI (us) 1215/2012 art 45(a) regulatsiooni. Seega pakutavas sättes olev juhisis ei saa olla kehtestatud Eesti seadusandja poolt mingi direktiivi alusel, vaid sellise juhise kehtestamiseks peab samme astuma EL seadusandja BRI(us) 1215/2012 muutmise kaudu. Seda aga veel tehtud ei ole. Ka direktiivi põhjenduste p 45 ja 51 näevad ette, et direktiiviga ei muudeta kuidagi välislepinguid või BRI(us)-i. Lisaks on arusaamatu, miks peaks Eesti seadusandja täpsustama „*avaliku korra*“ kui määratlemata õigusmõiste mõju üksnes kolmandatest riikidest tulenevate lahendite puhul. Igal juhul saab määratlemata õigusemõiste „*avalik kord*“ hõlmata ka praegu eelnõu p-s 7 ettenähtut ilma seadusandja vastava täpsustuseta § 620 juures.
- **Eelnevat arvestades on ettepanek p 7 eelnõust välja jätta ning soovi korral tegeleda selle temaatikaga üksnes eelnõu seletuskirjas.**